

เทศน์เช้า วันที่ ๗ เมษายน ๒๕๕๖

พระอาจารย์สงบ มนฺตฺสฺนฺโต

ณ วัดป่าสันติพุทธาราม (วัดป่าเขาแดงใหญ่) ต.หนองกวาง อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

อ้าว ตั้งใจฟังธรรม ธรรมะ เราปฏิบัติศีลธรรม แล้วเราไปพูดกันว่าธรรมะเป็นธรรมชาติ เราผลัดธรรมะออกไปไว้ข้างนอก ไม่เอาธรรมะไว้ในหัวใจของเรา ธรรมะเป็นธรรมชาติ ธรรมะมันอยู่ข้างนอกใช่ไหม? แล้วเวลาทุกข์สุขมันอยู่กับเราไป คนเราจะดีจะชั่วอยู่ที่การกระทำนะ ถ้าเราทำดีทำชั่ว เพราะมโนกรรม เจตนาที่การกระทำนั้นมันเป็นดีเป็นชั่ว แต่เวลาออกมาเป็นกิริยาเป็นการพูด เป็นวจีกรรม มโนกรรม สิ่งต่างๆ นี่เราทำมาเพื่อสิ่งใดล่ะ? สิ่งต่างๆ เราว่าคนจะดีจะชั่วเพราะการกระทำ แต่เราก็แยกดีแยกชั่วไม่ถูก เราจะแยกดีแยกชั่วอย่างไร อย่างเป็นความดี เป็นความชั่วล่ะ?

ความชั่ว เห็นไหม ถ้าเป็นกิเลสค้นหาความทะยานอยากมันว่าความชั่วนั้นเป็นความดี แล้วมันพอใจ เพราะมันพอใจ เวลาสิ่งที่เป็นคุณงามความดีขึ้นมา สิ่งที่ต้องเสียสละต้องทำเพื่อจิตใจของเรา เพื่อความสงบระงับในใจมันไม่อย่างทำ เห็นไหม มันไม่อย่างทำเพราะว่ากิเลสค้นหาความทะยานอยากของเรามันมีทุกคน ถ้ามีทุกคนนะ เวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเวลาสละราชสมบัติออกมา ๖ ปีนั้นนะ ทั้งๆ ที่ปรารถนามาเป็นพระโพธิสัตว์มาตลอด

แล้วเวลาจะรื้อค้นรื้อค้นสิ่งนี้ เวลาเกิดที่ลุมพินีวันบอกว่า เราจะเกิดชาตินี้เป็นชาติสุดท้าย สิ่งนี้มันเป็นจิตใต้สำนึกที่รู้ได้ แต่เวลาออกมาประพฤติปฏิบัติอีก ๖ ปี ไปศึกษากับเจ้าลัทธิต่างๆ ที่ไหนเขาว่ามีคุณงามความดี ที่ไหนเขาว่าทำคุณงามความดี ที่ไหนเขาว่าประพฤติปฏิบัติ ไปฝึกหัดมากับเขาทั้งนั้นแหละ ฝึกหัดมากับเขาขนาดไหนมันก็ไปไม่รอด ไปไม่รอดเพราะอะไร? เพราะทำดีทำชั่ว คนอยู่ที่การกระทำเราเอง ดีชั่วมันอยู่ในใจของเรา

ถ้ามันอยู่ในใจของเรา เรารู้ว่าสิ่งนี้มันเป็นความจริงและไม่เป็นความจริง เจ้าชายสิทธัตถะถึงวางไว้ทั้งหมด ศึกษาทั้งหมดแล้วมันมาค้นคว้าในใจขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเอง เวลาตรัสรู้ขึ้นมาก็ตรัสรู้ในใจขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเอง แต่เวลาจะรื้อสัตว์

ชนสัตว์ รือสัตว์ชนสัตว์สมัยนั้นมีคนเขาต้องการก็ไปรื้อค้น ไปสั่งสอนมา เห็นไหม ได้ปัญญา วัคคีย์มา สิ่งที่ได้ปัญญาวัคคีย์มา แต่ในเมื่อสังคมมันกว้างขึ้น รือสัตว์ชนสัตว์ ในเมื่อสังคมมันกว้างขึ้น คนเรามีความรู้สึกนึกคิดแตกต่างหลากหลายกัน ถึงวางอนุப்புพิภพาคือเรื่องของท่าน

ท่าน การเสียดสละขึ้นมาได้ไปสวรรค์ สิ่งที่เป็นสวรรค์ให้ถือเนกขัมมะ ให้ถือประพฤติปฏิบัติขึ้นมา ถ้าปฏิบัติขึ้นมา นี่วางธรรมวินัยนี้ไว้มันก็เพื่อสังคมๆ นี่สังคมมันเป็นประเพณีวัฒนธรรมใช่ไหม? ประเพณีวัฒนธรรมเรามาวัดมาวากัน เราทำบุญกุศลกันก็เพื่อบุญกุศล เพื่อความสุข เพื่อความดีงามของเราทั้งนั้นแหละ สิ่งที่มีความดีงาม ดีงามของโลกใจ ดีงามในหัวใจของเรา เวลาคุณงามความดี เห็นไหม กลิ่นของศีลหอมทวนลม

ผู้ที่มีจิตใจเป็นสาธารณะ ผู้ที่มีจิตใจเป็นคุณงามความดี นี่ปากต่อปากเขาจะบอกต่อไปว่า คนนี้เป็นคนที่ดี สิ่งที่ดี สังคมมันก็มีความร่มเย็นเป็นสุข สิ่งที่ดีสังคมร่มเย็นเป็นสุข สังคมร่มเย็นเป็นสุขเราก็เวียนตายเวียนเกิดมาในวัฏฏะไง แต่ถ้าเราทำบุญกุศลของเราแล้ว ถ้าเราจะเอาความดีที่เป็นแก่นสาร ความดีที่เป็นแก่นสาร เห็นไหม นี่ดีช่วยอยู่ที่การกระทำ เราทำอะไรรึ เสียดสละเป็นการทำคุณงามความดีไหม? เราทำทานนี้เป็นคุณงามความดีไหม? ใช่ เป็นคุณงามความดี แต่นี่เป็นวัตถุ เป็นข้าวของสิ่งต่างๆ มันต้องแบกหามเป็นภาระมา

แต่เวลาฝึกสติขึ้นมา สติ เห็นไหม คุณิ ศีล สมาธิ ปัญญา สิ่งที่เป็นปัญญามันต้องแบกต้องหามไหม? สิ่งที่เป็นปัญญานี้ไม่ต้องแบกต้องหาม แล้วมันอยู่ที่ไหนล่ะ? ปัญญาจะไปขุดเอาจากที่ไหนล่ะ? ปัญญาที่ไม่ฝึกหัดมันจะเกิดมาจากไหน? คุณิพ่อแม่ที่ฝึกฝนลูกหลานมาก็เพื่อให้มีเขาวนปัญญา เวลาให้หยาบจับสิ่งใดให้มีสติปัญญานะ หยาบจับสิ่งใดมีสติปัญญาเราจะไม่พลั้งพลอนนะ แล้วเวลาเราสื่อสารกับใครเราต้องมีมรรยาทสังคมนะ สิ่งที่คุณิพ่อแม่สอนมาก็สอนมาเพื่อให้มีเขาวนปัญญา เวลาเราบอกเรามีเขาวนปัญญา มีเขาวนปัญญาทำไมเราไม่เข้าใจเรื่องตัวเราเองล่ะ? ทำไมเวลาสิ่งที่มีมันขัดข้องหมองใจขึ้นมาทำไมเราบังคับมันไม่ได้ล่ะ?

เราบังคับมันไม่ได้เพราะจริตนิสัยของคน ความชอบของคนมันแตกต่างกัน นี่ความชอบของคนมันแตกต่างกัน นี่คนจะดีจะชั่วอยู่ที่การกระทำ แล้วทำนี่เวลาความคิดความเห็นแตกต่างกัน แล้วเวลากระทำต่างคนต่างทำความเข้าใจของตัวเองไป เห็นไหม มันถึงต้องมีธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไง ศีล สมาธิ ปัญญา ศีลคือความปกติของใจ ใครจะมีความรู้สึกนึกคิดอย่างไรก็แล้วแต่ แต่มันจะก้าวล่วง ๕ ข้อนี้ไปไม่ได้ ถ้าศีล ๘ ก็

ก้าวล่วง ๘ ขื่อนี้ไปไม่ได้ ถ้าคิด ๑๐ คิด ๒๒๗ ก้าวล่วงสิ่งนี้ไปไม่ได้ นี่ถ้ามันมีรั้วรอบขอบชิด ขึ้นมาบ้านของเราก็จะปลอดภัย ถ้าเราไม่มีรั้วรอบขอบชิดมาบ้านของเรานั้นก็เผชิญกับภัย ใครจะเข้ามาฉกฉวยหยิบสิ่งใดไปตามอำเภอใจของเขา

จิตใจของเราถ้าเราไม่มีคิดเป็นรั้วกันไว้ เวลานั้นรู้สึกสิ่งใดกระทบขึ้นมามันก็จะไปตาม เขาหมดเลย ถ้ามันไปตามเขาหมด พอตตามเขาไปแล้วนี่เราทิ้งบ้านของเราไป แล้วเราไปแสวงหาสมบัติว่าจะเป็นสมบัติของเรา สมบัติของเรา เห็นไหม เราทิ้งบ้านของเราไปแล้วเราไปหาสมบัติ มา สมบัติจะเอาไปไว้ที่ไหนล่ะ? เห็นไหม มันเกิดค้ำอยู่ข้างนอกนุ่น คูสิ จิตส่งออกๆ ส่งออกไป อยู่ข้างนอกนุ่น แต่ถ้าเรารักษาบ้านของเราที่สะอาด เราดูแลรักษาบ้านของเรา ทำความสะอาด บ้านของเรา ใครจะเข้าใครจะออกในบ้านของเรา บ้านนี้ทำไมสะอาดนัก บ้านนี้เป็นที่น่ารื่นรมย์ นัก บ้านนี้น่าอยู่นัก

ถ้าจิตมันสงบขึ้นมา จิตมันสงบขึ้นมามันมีความสงบ นั่นบ้านของเราปลอดภัยโปร่งโล่งโล่ง มันมีความสะอาด ใครๆ ก็อยากจะมีพักบ้านนี้ แล้วเราเป็นเจ้าของบ้านเอง เรา รู้จักหัวใจของเรา ใจไหม? ถ้าเราไม่รู้จักหัวใจของเรา นี่ทำดีทำชั่วมันอยู่ที่การกระทำ แล้วเราทำของเราขึ้นมาเอง เรา ยังไม่เข้าใจว่าอะไรมันสะอาดบริสุทธิ์ อะไรไม่สะอาดบริสุทธิ์ เพราะมันมีต้นหาคความทะยาน อยากร มีสมุทัย มีสิ่งที่เป็นความสกปรกในหัวใจมันฝังอยู่ในใจ ถ้าเราพุทโธ พุทโธ พุทโธ เห็น ใจไหม คูสิเวลาเครื่องคูคฝุ่น เวลาบ้านเขาสกปรกเขามีเครื่องคูคฝุ่นของเขา เขาจ้างคนมาทำความสะอาดบ้านของเขา

นี่ก็เหมือนกัน พุทโธ พุทโธ มันมาจากข้างนอก พุทโธเป็นพุทธานุสติ พุทธานุสติ พุทโธ พุทโธแล้วจิตใจ ในบ้านของเรามีแต่ความสกปรก เวลาจะเอาเครื่องคูคฝุ่นเข้ามามันเข้าไปไม่ได้ เลย มันอัดแน่นไปหมดด้วยสมุทัยในหัวใจของเรา พุทโธก็ไม่ได้ ทำสิ่งใดก็ไม่ได้ ไม่ได้ไปชัก อย่างเลยเพราะมันขัดข้องหมองใจไปทั้งหมดเลย นี่มันเป็นทีความสะอาด พุทธานุสติระลึกถึงผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน

ทั้งๆ ที่ใจของเรานั้นก็มีธาตุรู้ มันก็ปฏิบัติสมาธิวิญญาณอยู่ในใจของเรา นี่มันไปกระทบที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย อายตนะส่งออกไป แต่ตัวมันเองก็ไม่เห็นของมัน มันสกปรกมาจากข้างนอก แล้วข้างในมันก็สกปรกของมันไว้ แล้วพุทธานุสติ พุทโธ พุทโธ เป็นพุทธานุสติเข้ามาเพื่อทำ ความสะอาดของมัน มันก็ต่อต้านไว้ แล้วก็บอกพุทโธก็สัมผัสคลุกคลาน ทำสิ่งใดก็สัมผัส

คลุกคลานหมด สิ่งใดไม่มีประโยชน์อะไรเลย ทำทานนี้ทำง่าย ๆ เขาว่าทำทานแล้วปฏิบัติไม่ได้ เราเลิกเถอะเราไปทำบุญกุศลของเราดีกว่า

นี่ทำบุญกุศลขึ้นมา เวลาทำบุญกุศลก็ อืม วันนี้เราไม่มีเวลา เราทำไม่ได้แล้ว นี่เวลา ความสกปรกในใจมันปิดกั้นหมดเลย คิดดูสิขนาดว่าเป็นวัตถุ สิ่งที่มีมันจับต้องได้เรายังไม่ ขวนขวาย แล้วสิ่งที่เป็นนามธรรมนี่นึกเอา ระลึกขึ้นมา เราไม่นึกพุทโธ เราเขียนคำว่าพุทโธไว้ เราสักคำว่าพุทโธไว้หน้าผากเลยมันจะเป็นพุทโธกับเราไหมล่ะ? มันก็เป็นหมึกเท่านั้นแหละ หมึกมันอยู่ในผิวหนังเท่านั้นแหละ แต่ถ้าเราระลึกขึ้นมามันถึงจะเป็นพุทโธ เราระลึกขึ้นมา เรามีสติระลึกขึ้นมา ระลึกขึ้นมาจากไหนล่ะ? คู่มือที่ว่าความสกปรกในใจของเรามันปิดกั้นไปหมด มันไม่ยอมให้เครื่องคุณผู้คน เครื่องทำความสะอาดเข้ามาในใจของมันเลย

ถ้าเราระลึกขึ้นมา ระลึกขึ้นมา นี่โอปนโยโก เรียกร้องสัตว์ทั้งหลายมาดูธรรม จิตใจที่มัน ส่งออกไปมันไปแบกรับสิ่งที่เป็นโลกภายนอก โลกธาตุนี้ ไปแบกหามทั่วโลกนี้ ให้มันกลับมา อยู่ที่ใจของเรา ระลึกก็ระลึกขึ้นมา มันก็ไม่คิดไปข้างนอก มันก็คิดถึงพุทโธ เห็นไหม แต่ถ้ามัน ปลดออกไปมันก็ไปแบกหามโลกหมดเลย มันก็ไม่ดี สังคมก็ไม่ดี อะไรไม่ดีสักอย่างหนึ่งเลย มัน ส่งออกไปหมดเลย เราระลึกปั๊บมันปลดปล่อยตรงนี้เข้ามา มันอยู่ที่ตัวมันเอง ระลึกพุทโธเข้ามา เรา จะเอาพุทโธ เราจะเอาเครื่องทำความสะอาดเข้าไปในใจของเรา ระลึกขึ้นมามันก็ต่อต้านทั้งนั้นแหละ มันต่อต้าน มันคัดค้าน เพราะสมุทัย ความสกปรกโสมมในใจมันเคยเป็นมาอย่างนั้น การศึกษามาขนาดไหนนะศึกษามาด้วยอวิชชา

นี่เวลาศึกษารธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ปรีชาขึ้นมาเราศึกษาด้วยกิเลส ตัณหาความทะยานอยาก ศึกษาด้วยกิเลสตัณหาความทะยานอยากแน่นอน เพราะจิตใจเรามีกิเลส อยู่ เราศึกษามา ธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสะอาดบริสุทธิ์มาจากข้างนอก ธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ชำระล้างกิเลสในใจขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ววางธรรมวินัยนี้ไว้ให้เราได้ศึกษาค้นคว้า แต่จิตใจเรามีกิเลสตัณหาความทะยานอยาก นี่เราพอใจสิ่งใด เราศึกษาแล้วเราพอใจ เราเห็นสมควรที่เราเข้าใจได้ เราว่าสิ่งนี้เป็นธรรม สิ่งนี้เป็นธรรม สิ่งใดที่เราขัดแย้ง เราไม่เห็นด้วย เราบอกสิ่งนั้นไม่ใช่ธรรม สิ่งนั้นไม่ใช่ธรรม

สิ่งนั้นไม่ใช่ธรรม แล้วเวลาธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอกว่านี่ถึงที่สุดแห่งทุกข์ ที่สุดแห่งทุกข์มันมีจริงหรือเปล่า มันเป็นไปได้อย่างไร? มันเป็นไปได้ไหม? แล้วเวลา

จะทำขึ้นมา เห็นไหม คุณติถ้ากิเลสมันตกลงหลังขึ้นมา กิเลสมันบังเงามันก็บอกว่างๆ ว่างๆ สิ่งใดเราปล่อยให้มีมันว่าง สิ่งที่เป็นความสกปรกข้างนอกมันเป็นวัตถุ มันมีกลิ่น มันมีความอับชื้น มันรับรู้ว่ามันนั้นเป็นความสกปรกได้ ในหัวใจของเรามันเป็นนามธรรมทั้งนั้น กิเลสค้นหาความทะยานอยากก็เป็นนามธรรมทั้งนั้น มันบอกว่าว่างๆ มันก็ไม่มีสิ่งใดในหัวใจเลย ทั้งๆ ที่ความว่างนั้นคืออวิชาทั้งนั้น

นี่มันก็บอกว่าสิ่งที่ว่างๆ เป็นนิพพานๆ นิพพานคือความว่าง นี่เราก็สร้างความว่างขึ้นมาเพราะอะไร? เพราะคนเรามีการศึกษา เห็นไหม เวลาว่าศึกษา โลกนี้เจริญด้วยปัญญา เราต้องมีการศึกษากันเพื่อให้คนมีปัญญา ไม่ใช่ให้มีใครโดนหลอกหลวง เพื่อให้คนมีจุดยืน ให้เขามีความรู้สึกนึกคิดของเขา นี่โลกนี้เจริญด้วยปัญญา ปัญญาจะทำให้โลกนี้เท่าทันกัน เราก็ศึกษาธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าว่าสิ่งนี้เป็นปัญญา สิ่งนี้เป็นปัญญา ปัญญาของกิเลสมันอ้างว่าสิ่งนี้เป็นปัญญาๆ แต่ถ้ามันไม่เกิดปัญญาในความเป็นจริงของมัน

ถ้าเกิดความเป็นจริง ถ้าจิตสงบระงับเข้ามา คุณมันมีความปลอดโปร่งมีความโล่งโล่งในหัวใจของเรา ถ้ามีความปลอดโปร่งความโล่งโล่ง ในหัวใจมันโล่งโล่งเพราะว่าสิ่งใด มันโล่งโล่งเพราะเครื่องคุณฝุ่น มันโล่งโล่งเพราะพุทโธ พุทธานุสติ พุทธานุสติกำราบ กำราบสมุทัย กำราบความเห็นแก่ตัว กำราบความยึดมั่นถือมั่นของใจ กำราบให้มันสงบระงับเข้าไป ถ้ามันสงบระงับลงไปเป็นความว่าง ความว่างที่มีสติปัญญา ความว่างที่มีสติรับรู้ได้ว่าสิ่งนี้เป็นความว่างที่มันสะอาดบริสุทธิ์ ความว่างที่มันเป็นกลิ่นหอม

กลิ่นของศีลมันหอมทวนลม ความว่างอย่างนี้ สติปัญญาอย่างนี้ เห็นไหม นี่มันว่าง มันนำรื่นรมย์ ในหัวใจที่มันนำรื่นรมย์มันไม่ส่งออกไปข้างนอก แล้วฝึกหัดมาใช้ปัญญาๆ ปัญญาเพราะความว่าง ความรื่นรมย์เพราะเกิดจากสิ่งใด เกิดจากพุทธานุสติ เพราะมันคุณสิ่งที่เป็นสมุทัย คุณสิ่งที่เป็นกลิ่นอับกลิ่นขึ้นออกไปจากใจ คุณสิ่งทีกลิ่นขึ้นออกไปจากใจแล้วมันเป็นที่ปลอดโปร่ง เป็นที่นำรื่นรมย์ แล้วทำอย่างไรต่อไปละ? ทำอย่างไรต่อไป? สิ่งที่คุณฝุ่น คุณิเราทำความสะอาดในบ้านของเรา ทำเสร็จแล้วมันจะจบไหม? ทำวันนี้ อาทิตยหน้ามันจะสกปรกอีกไหม? เดือนหน้าปีหน้ามันจะสกปรกอีกไหม? เพราะในเมื่อมันมีสิ่งที่วัตถุอยู่ มันมีการแปรปรวนอยู่มันก็ต้องมีการเสื่อมสภาพเป็นธรรมดา มันก็ต้องมีกลิ่นอับชื้นเป็นธรรมดา

จิตใจของเราเวลาสงบระงับไปแล้วมันปลอดโปร่ง ปลอดโปร่ง มันปลอดโปร่งชั่วคราว เดี่ยวมันก็เกิดอีกเพราะมันมีวิชา มันมีสมุทัยอยู่ในใจเรานั้นละเดี๋ยวมันก็คล้ายตัวออกมาเป็นธรรมชาติของมัน ถ้าเป็นธรรมชาติของมัน ถ้าธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ว่า ปัญญาๆ ที่เราศึกษามาๆ ศึกษามาก็เป็นปัญญา ศึกษาที่ยืมเครื่องคู่ฝุ่นเขามา ยืมเครื่องคู่ฝุ่นมา คู่ฝุ่นในบ้านของเรานั้นก็สะอาดรื่นรมย์อยู่พักหนึ่ง เพราะมันมีเชื้อใจของมัน เดี่ยวมันก็คล้ายตัวของมันออกมา เพราะปัญญาที่แท้จริงของเรายังไม่เกิดขึ้น ถ้าปัญญาที่แท้จริงเกิดขึ้น เกิดขึ้นมาได้อย่างไร? จิตสงบแล้วฝึกหัดใช้ปัญญาๆ ปัญญาของใคร?

คู่มือเวลาเราใช้เงินใช้ทอง ใช้เงินใช้ทองในกระเป๋าใครก็กระเป๋ามันใช่ไหม? คนที่เขาเป็นเศรษฐี มหาเศรษฐี เขามีเงินมีทอง เขาใช้จ่ายฟุ่มเฟือยอย่างไรเขาใช้จ่ายของเขาได้ คนที่เขามีปัญหาของเขา เขาศึกษาธรรมของเขา เขามีปัญญาของเขา เขาชำระล้างกิเลสของเขา เขาก็มีความสุขตามความจริงในใจของเขา เราใช้เงินใช้ทอง ใช้เงินใช้ทองนี้เป็นขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เรายังไม่มีความเป็นจริงของเราขึ้นมา เงินทองขึ้นมาเอามาจากไหน? ก็แบมือขอจากพ่อแม่มาไง หยิบยืมเขามา หยิบยืมเงินทองของใครเขาหยิบยืมมาก่อน ดอกเบี้ยเท่าไรก็ให้ทั้งนั้นแหละเพราะมันจำเป็นต้องใช้

นี่ก็เหมือนกัน ธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็หยิบยืมมาๆ หยิบยืมมาก็ไม่ได้เป็นของเรา ถ้าไม่เป็นของเรานั้นก็ไม่เข้าไปถึงฐิติจิต มันก็แก้ไขกิเลสอันนั้นไม่ได้ ถ้าจะแก้ไขกิเลสอันนั้นเกิดมาจากสิ่งใดล่ะ? เกิดมาจากภavana นี้ที่ว่าปัญญาๆ ปัญญาของธรรม ปัญญา ปัญญาเกิดจากศีล สมาธิ ปัญญา ปัญญาเกิดจากฐิติจิต ปัญญาเกิดจากจิตที่สงบ ปัญญาเกิดที่ในบ้านของเรานั้นน่ารื่นรมย์ บ้านไหนที่น่ารื่นรมย์ บ้านไหนที่มีความสุข ทุกคนในครอบครัวเขาอยากจะกลับมาบ้าน พอกลับมาบ้านแล้วมันก็มีแต่ความสุข บ้านไหนมีแต่ความขัดแย้งใครๆ ก็ไม่อยากจะกลับมาบ้าน กลับมาแล้วก็มีแต่ความทุกข์

จิตใจที่มีสมุทัยขึ้นมา กลับเข้าไปในบ้านที่ไร่มันก็อึดอัดขัดข้องในใจตลอดไป ใจนี้มันทุกข์หนักทุกข์หนา แต่ถ้าจิตมันสงบเข้าไปแล้วพอมันกลับบ้านมันก็รื่นรมย์ รื่นรมย์แล้วทำอย่างไรต่อ? รื่นรมย์ก็ผลของวิญญะไง รื่นรมย์ก็ตายอยู่ไง เวียนตายเวียนเกิดอยู่นี่ไง ถ้ามันฝึกหัดใช้ปัญญาขึ้นมา ปัญญาเห็นกาย เห็นกายก็เห็นของคนๆ นั้น เงินทองที่เราใช้กันอยู่ เงินทองที่รัฐบาลเขารับประกัน

นี่ก็เหมือนกัน ถ้ามันเกิดสังขารขึ้นมาในหัวใจของเรา ธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า คือ สมาธิ ปัญญา เห็นไหม อริยสัจ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค มรรคญาณที่มันเกิดขึ้น แล้วมันเกิดขึ้นอย่างไร? ถ้ามันเกิดขึ้นกับใจของเรามันก็เป็นเงินของเราใช่ไหม? เราเป็นคนทำขึ้นมาเอง เราเป็นคนแสวงหาขึ้นมาเอง เราเป็นคนทำขึ้นมาเองเป็นของของใคร? ถ้าเราทำของเราขึ้นมาเอง เป็นสมุทัยขึ้นมาด้วยมันก็มีกิเลสปนเข้ามา ถ้าเราทำ นี่เราทำธุรกิจ เราทำหน้าที่การงานต่างๆ ทำเสร็จแล้ว ผลงานนั้นไม่เสร็จขึ้นมาเขาก็ไม่จ่ายเงิน ถ้ามันทำผลการกระทำที่ถูกต้องขึ้นมาเขาก็จ่ายเงิน

นี่ก็เหมือนกัน ถ้าเราทำประพฤติกปฏิบัติของเรา ภาวนามยปัญญา มันมรรคสามัคคี มันรวมตัวขึ้นมาสมุจเฉตพหามันก็เกิดในธรรม เห็นไหม คุณิเวรมีกรรมเป็นแดนเกิด เราเกิดนี่เกิดจากเวรจากกรรม เราเกิดจากเวรจากกรรม เกิดจากพ่อจากแม่ เกิดเป็นมนุษย์ขึ้นมา แล้วจิตใจที่มันประพฤติกปฏิบัติขึ้นมา คุณิเวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านี่วันวิสาขบูชา เห็นไหม เวลาเกิด เกิดมาเป็นเจ้าชายสิทธัตถะ เวลาวันวิสาขบูชาขึ้นมา ตรัสรู้ธรรมขึ้นมาเกิดเป็นองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เวลาปรินิพพานไป วันที่ตรัสรู้เป็นองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ากิเลสมันก็ตายไป

เวลากิเลสตายไป เวลาพอถึงวันที่ปรินิพพาน เห็นไหม ภารา หเว ปัญจักขันธา ชั้นที่ที่เป็นภาระจะทิ้งสักที สิ่งที่เคยรับภาระมา ๔๕ ปี แบกมันมา คุณแลมันจะมาจะทิ้งวันนี้ จะทิ้งแล้วๆ เพราะจิตใจมันสิ้นสุดไปแล้วมันไม่มีสิ่งใดข้องเกี่ยวในใจ ไม่มีสิ่งใดข้องเกี่ยวในใจ นี่ธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จะดีจะชั่วอยู่ที่การกระทำ ใจของเราทำดีก็ได้ดี ทำชั่วก็ได้ชั่ว ถ้าทำดี ทำเรื่องของท่านก็ได้เรื่องของท่าน ทำเรื่องของศีลก็ได้เรื่องของศีล ทำเรื่องของปัญญาก็ได้เรื่องของปัญญา ถ้ามรรคสามัคคีขึ้นมามันเป็นประโยชน์กับเราขึ้นมา มรรคก็จะเกิดขึ้นมาเป็นประโยชน์กับเรา เราทำสิ่งนี้เพื่อประโยชน์กับเรา

เราทำขึ้นมาเพื่อ เราทำขึ้นมา ถ้าจิตใจของคน วุฒิภาวะของจิตที่มันอ่อนแอ มันว่าทำอะไรก็ทุกข์ยากไปทั้งหมดเลย แต่ถ้าพอเวลาเติบโตขึ้นมา งานที่ว่าทุกข์ยากๆ เป็นเรื่องปกติธรรมดาแล้วคนที่เขาผ่านงานมาแล้ว สิ่งที่เขาทำจนชำนาญแล้วเขาทำด้วยคล่องแคล่วของเขา จิตใจของเราถ้าเริ่มต้นจากที่มันอึดอัดขัดข้องขึ้นมาเราก็ฝึกหัดมัน เวลาโตขึ้นมาเรารู้อเอง สิ่งที่เราเสียสละไป สิ่งที่เราเสียสละไปมันเป็นวัตถุ สิ่งที่ได้มาก็คือความรู้สึก

แล้วความรู้สึก เห็นใหม่ ความรู้สึก ธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า สิ่งที่สัมผัสคือความรู้สึกของคน เวลาคนรู้สึกสุข รู้สึกทุกข์ เวลามันรู้สึกสุขรู้สึกทุกข์ อย่างนี้ถ้ามันเป็นความสุข ถ้ามันเป็นสัจจะความจริงมันเกิดอริยสัจ มันเห็นจริงของมัน ถ้าเห็นจริงของมันนี้เราทำของเราได้ ใครที่ยังไม่เห็นผลทำไม่ได้ ทำไม่ลง มันตระหนี่ถี่เหนียวของเราทั้งนั้น นั่นก็ของเรา โลกนี้ก็ไม่พอ มันจะเอาจักรวาลนี้เป็นของมัน มันยึดของมันไปหมดเลย ยึดโดยนามธรรมไป

แต่เรามาเสียสละ อยู่กับเรายังไม่ใช่เราเลย ร่างกายของเราแท้ๆ เราต้องทิ้งมันไป ของในใจเราแท้ๆ เราต้องทิ้งมันไป ยิ่งทิ้งขนาดไหนยิ่งสะอาด ยิ่งสว่าง ยิ่งใสสะอาดแวววาว ยิ่งทิ้งมากขนาดไหนยิ่งเป็นสมบัติของเรา เรายึดมันขนาดไหนทุกข์ทั้งนั้น ไม่มีสิ่งใดเป็นของเรา บุญกุศล สัจธรรมในใจเรามันจะไปกับเรา เราปฏิบัติของเราเพื่อประโยชน์นี้ ความคิดความชั่วณะ สุขหรือทุกข์เราทำเอง เรามีเจตนา เราทำเอง เราทำเพื่อประโยชน์กับเรา เพื่อหัวใจของเรา เอวัง